

Mircea Eliade – *Memorii*: trecutul ca formă de opoziție culturală și (re)construcție identitară

Drd. Mihaela Rusu
„Dunărea de Jos” University of Galați

Résumé : *La critique littéraire considère qu'un auteur qui décide d'écrire ses mémoires a la conscience de sa propre valeur, parce qu'il se rend compte qu'il a „quelque chose de grand” à dire dans le contexte de la culture universelle. À partir de cette idée, la question est de savoir comment Mircea Eliade „négocie sa place dans le monde” quand il écrit ses mémoires. Vivant dans l'espace de l'exil, en tant que représentant d'une culture marginale, positionnée stratégiquement entre l'Orient et l'Occident, Mircea Eliade assume dans ce livre le rôle de médiateur entre le monde archaïque, oriental, et le nouveau monde, occidental, qui vit sous la „terreur de l'histoire”. L'approche d'Eliade peut être considérée comme une forme d'opposition culturelle, qui offrait aux Roumains une autre possibilité de comprendre l'identité de soi, au-delà du cataclysme politique qui défigurait l'Europe.*

Mots-clés: *mémoire, exil, dialogue, opposition culturelle, „la terreur de l'histoire”*

Analiza la nivel ontologic a scrierilor memorialistice evidențiază faptul că autobiograful, în calitatea sa de artist modern, dovedindu-se mai mult sau mai puțin conștient de corespondențele mitice ale scrierilor sale, reiterează în *memorii* anumite *pattern-uri* simbolice care transcend „metaforele obsedante și mitul personal” al scriptorului, evidențiind astfel una din convingerile filosofice ale secolului al XX-lea, și anume faptul că „omul modern nu este creator de mituri, ci este creat de mituri”. În 2014, cel mai recent autor al unei monografii Eliade îi definește *Memoriile* ca fiind „marele roman eliadian, cea mai reușită operă literară a scriitorului Eliade” [Gheorghiu, 2014: 793], plasând această carte în sfera literaturii hibridate, pe urmele lui Vincent Colonna în opinia căruia „orice transformare a autorului în narator corespunde unei ficționalizări, o ficționalizare a sinelui restrâns”. [1] În contextul recentelor studii dedicate *auto-bio-grafiei*, exegeții genurilor biograficului, folosindu-se de repere ale mitocriticii și ale

mitanalizei, identifică câteva mituri care bântuie fantasmalele celui care, având conștiința propriei valori [2], se hotărăște să-și romanțeze propria istorie de viață, pentru a face din ea un *Bildungsroman* de succes: „Metoda fiind una cu caracter meta-istoric, capabilă a releva cititorului eterna reîntoarcere a identicului, prin surprinderea unor invarianți, conivențe, coincidențe, a factorilor de permanență ce dau dovada esențialului, mitanaliza vizând, în fond, manifestarea invarianților antropologici.”[3]:

În *Spațiul literar*, Maurice Blanchot îi aduce în discuție, vorbind de miturile care veghează actul de a scrie, pe Orfeu și Euridice. Interpretarea lui este că Orfeu reprezintă scriitorul, iar Euridice opera. (...) Orfeu memorialist sau autobiograf vrea să scoată din *le temps révolu* opera care reprezintă identitatea sa, conștiința de sine, modelul său existențial, așa cum miticul personaj vrea să o readucă în viață pe Euridice din lumea umbrelor. (...) Orfeu nu-și stăpânește curiozitatea de-a o privi înapoi pe Euridice și, prin aceasta, încalcă termenii contractului zeiesc, ratând astfel acțiunea sa. (...) Jean-Philippe Miraux este de părere că mitul sugerează aici imposibilitatea autorului de a ajunge direct la operă, ci numai pe calea indirectă a meditației. [Simion, 2008: 27]

Pe lângă Orfeu și Euridice, este adus în discuție și un personaj biblic atunci când „este studiată dificultatea memorialistului de a reconstitui *le temps révolu* și *le moi révolu*. E vorba de femeia lui Lot din Cartea Facerii. Georges Gusdorf o invocă pentru a sugera că omul care își scrie viața nu poate cuprinde toate amănuntele. Reconstituirea este relativă, autorul poate fi lovit, când și când, de amnezie. Ca femeia biblică prea curioasă, slabă de voință, poate împietri trecutul.” [Simion, 2008: 28]

Pornind de la instrumentele de lucru ale mitocriticii, care permit exegetului decelarea unor comportamente similare între scriitor și figurile mitologice, se pune întrebarea dacă memorialistul îi corespunde comportamental lui Orfeu, iar Euridice operei acestuia. În cazul textului studiat, ne întrebăm care este raportul dintre Mircea Eliade autor, narator și personaj în propriul demers existențial și textul care mărturisește etapele devenirii sale? Dacă Orfeu este, conform legendei, sfârtecat de menade, ce

se întâmplă în aceste condiții cu opera sa, după moarte? Și mai mult decât atât, dacă Euridice în ipostaza operei este condamnată la neagra uitare, ce se întâmplă cu creatorul ei? Va fi și el „sfârtecat” de critica literară sau, din contra, va deveni una din constelațiile literaturii? Privirea înapoi pe care memorialistul o aruncă retrospectiv asupra propriului demers existențial, asociată destinului femeii lui Lot, echivalând cu o împietrire a trecutului, cu amuțirea lui, este un act conștient sau o consecință a trecerii timpului care aduce cu sine uitarea?

Pentru a ajunge la țesătura mitică a acestui text memorialistic este important să se cunoască toate datele intrinseci și extrinseci, având legătură cu textul literar și cu autorul lui, date surprinse mai ales în fragmentele paratextuale care însoțesc textul [4]. Din *Cuvântul înainte* și *Nota asupra ediției*, semnate de Mircea Handoca, aflăm că Eliade își redactează „romanul” propriei vieți în câteva etape succesive, începând cu anii '50-'60. Inițial, în 1966, Eliade va publica la o editură din Madrid opt capitole din demersul său egografic, intitulate sugestiv *Amintiri*, pentru ca abia în 1980 să-și publice la Paris, în franceză, *Memoriile* structurate în două volume (I-*Les promesses de l'équinoxe*, II - *Les moissons du solstice*) care vor apărea un an mai târziu și în traducere engleză sub denumirea de *Autobiography*. În limba română, abia în anii 1987-1988 va apărea o primă versiune cenzurată a acestui text memorialistic, pentru ca în 1991 să fie publicată și varianta necenzurată. Prin urmare, putem spune că asemeni autorului ei, cartea a avut un destin sinuos, într-un permanent proces de facere, nefinalizat, întrerupt de moartea scriptorului „aflat pe scenă în propriul rol, după ce îl va fi jucat pe cel de protagonist și de raisonneur al istoriei” [Crihană, 2012: 17]

Începută în „obsedantul deceniu”, cartea aceasta este în egală măsură o autobiografie [5], întrucât în centrul ei se conturează destinul prodigios al unui savant, dar și o carte de memorii [6], deoarece paginile ei surprind pe fundal istoria României interbelice și istoria Europei regimurilor totalitare: „autorul de memorii este un martor dublu, atât al existenței sale, cât și al epocii în care trăiește. El se povestește pe sine, dar mai ales lumea prin care trece” [Simion, apud Glodeanu, 2012: 47]

A cincea decadă a secolului al XX-lea reprezintă pentru Mircea Eliade „momentul de zenit al carierei și al vieții sale” [Gheorghiu, 2014: 792], când

recunoașterea universală la care visa încă din adolescență îi permite să privească goethean în urmă, la linia destinului său privilegiat. Aflat la apogeul carierei, Eliade, gândind că publicarea poveștii de viață a unui savant român, blamat de puterea de la București, dar omagiat în marile universități ale Europei, ar putea echivala cu o atitudine de frondă, prin care regimului comunist i s-ar administra o lecție, scrie „o narațiune indentitară plasată sub semnul rezistenței prin estetic” [Crihană, 2012: 15], în care discursul memorialistic generează o istorie despre sine, despre contextul istoric care a schimbat fața Europei interbelice, dar și despre permanența literaturii, a filosofiei și a religiilor în lume. Trăind în afara României, Eliade optează, în consens cu diaspora pariziană, pentru o formă de protest cultural: publicând operele sale în spațiul occidental, se putea opune regimului totalitar care avea să mutileze pentru secole destinul țării sale.

Când se vorbește despre Europa totalitarismelor, istoria are în vedere în principal trei mari „curente” totalitare: nazismul lui Hitler, socialismul Uniunii Sovietice și fascismul lui Mussolini. Filosofii și istoricii români interbelici au văzut inițial în revoluțiile contemporane din Germania, Italia și Uniunea Sovietică „un fenomen de trecere de la individualismul lumii vechi la totalitarismul lumii noi” [Petreu, 2011: 155], pe care l-au aprobat, exprimându-și totodată nădejdea cu privire la sincronizarea României cu revoluțiile continentale din Europa, păstrând coordonatele „românismului” [7], aspecte politice surprinse fidel de Eliade în paginile sale memorialistice: „La sfârșitul lui septembrie am avut o lungă convorbire cu Nae Ionescu. Se întorsese din Germania, părea foarte impresionat de « revoluția » care începuse acolo și credea că o revoluție asemănătoare va trebui să aibă loc într-o zi și în România.” [Eliade, 1991, I: 285]. Toți intelectualii interbelici simpatizanți de dreapta au adoptat punctul de vedere al lui Nae Ionescu, fie din credința că odată cu generația lor trebuie să se nască o nouă Românie, printr-o „schimbare la față” uimitoare, fie din dragoste și respect față de ideile conferențiarului de metafizică.

Anul 1927 este un an important pentru tânărul Mircea Eliade, dar și pentru politica României. Odată cu publicarea *Itinerariului Spiritual*, care îi aduce recunoașterea unanimă a valorii sale literare, Eliade devine șeful

tinerei generații, numită frecvent *Generația criterionistă*, care va deveni ulterior *Generația în pulbere*. Pe lângă semnificația pe care o are acest an în procesul de formare al tânărului Eliade, tot în 1927, în noaptea de Sânziene, la Iași, un student la Drept, Corneliu Zelea Codreanu, pune bazele Mișcării Legionare, o grupare social-politică de orientare fascistă, cu manifestări mistice, care în pragul celui de-Al Doilea Război Mondial va dovedi un pronunțat caracter antisemit și care, eșuând în fața regimului politic de la București, va face ca majoritatea intelectualilor interbelici să populeze închisorile comuniste sau să urmeze calea exilului. S-ar putea spune că anul acesta, 1927, îl plasează pe Eliade *in media res*. Parcursul său existențial cunoaște în anul 1927 un moment de răscruce, pentru că anul 1927 reprezintă în egală măsură o închidere, dar și o deschidere. Este o închidere, pentru că încununează într-un fel eforturile voinței sale de-a deveni cineva. Întreaga adolescență și tinerețe, sacrificate pe altarul voinței de-a triumfa, își găseau mulțumirea în gloria efemeră pe care i-o aducea titlul de *șef al generației*. Același an însă echivala într-un alt plan cu o deschidere, înființarea Legiunii în acest '27 nefast avea să-i aducă pentru totdeauna lui Eliade stigmatul de antisemit.

Scriindu-și memoriile, Eliade este conștient că „distanța dintre *timpul trăirii și timpul mărturisirii/ al scriiturii* este considerabilă” [Glodeanu, 2012: 49] și, de aceea, își permite să facă o analiză subiectivă a evenimentelor istorice și politice care i-au marcat destinul, integrând obscuritățile vieții în categoria unor *malentendu-uri* ale destinului:

... denunțurile (puterii comuniste printre intelectualii parizieni, n. n.), deși n-au avut rezultatul așteptat de cei care le făcuseră, mi-au amintit, oportun, că imprudențele și erorile săvârșite în tinerețe constituie o serie de *malentendu-uri* care mă vor urmări toată viața. Mai târziu mi-am dat seama că nu aveam dreptul să mă plâng. Datorită acestor *malentendu-uri* mă aflu în Occident, liber să-mi continui lucrul în istoria religiilor, orientalistică și filosofia culturii. Dacă n-ar fi existat Nae Ionescu (sau mai precis, dacă Profesorul, în opoziția lui tot mai radicală față de regele Carol, nu s-ar fi apropiat de Germania hitleristă), aș fi rămas în țară, probabil profesor la Universitate, până prin 1946-47 ; apoi aș fi împărțat soarta multora

din generația mea. (Dar uneori îmi spuneam că soarta aceasta a fost doar amânată.) [Eliade, 1991, II: 111]

Analizând componenta autoficțională a literaturii lui Eliade, Marta Petreu identifică două tonalități ale vocii auctoriale: pe de o parte, o voce comună, „carteziană” care surprinde cronologic etapele formării unei personalități și, pe de altă parte, un ton profetic, „automitificator” [8], care potențează „aventura pelerinajului identitar în Istorie” [Ifrim, 2012: 24] a celui care vede în existența sa *semnele* pe care destinul i le face, tocmai pentru a-i revela, din când în când, privilegiul de a se fi născut: „Întreaga curgere maiestruoasă a *Memoriilor* este permanent însemnată de momente care îi revelează autorului *semnele* unei elecțiuni eficace a destinului.” [Gheorghiu, 2014: 794]. Această schimbare de tonalitate survine mai ales în momentele cheie din viața protagonistului, precum intuiția sacralității lumii, confruntarea cu moartea, plecarea în India, dragostea pentru Maitreyi, opțiunea pentru Legiune, moartea Ninei Mareș, redescoperirea dragostei în persoana lui Christinel Cotesco. Eliade își trăiește crizele identitare într-o „logică mitificatoare”. Toate crizele existențiale pe care le traversează sunt asociate unui sens „soteriologic” și, citite în această grilă, probele inițiatice la care este supus neofitul nu-l pot duce decât spre o salvare a sufletului. Experiența Indiei se soldează pentru Eliade cu un eșec, întrucât el ratează atât *India istorică* (prin relația cu Maitreyi), cât și *India profundă* (comuniunea cu absolutul prin yoga și tantrism), dar acestui eșec el îi dă un sens salvator:

Ceea ce încercasem eu să fac, și anume să renunț la ereditatea mea occidentală și să-mi caut o « casă » sau o « lume » într-un univers spiritual exotic echivala, într-un anumit fel, cu renunțarea înainte de vreme la toate posibilitățile mele de creație. N-aș fi putut fi creator decât rămânând în lumea mea, care era în primul rând lumea limbii și culturii românești. Și n-aș fi avut dreptul să renunț la această lume decât după ce mi-aș fi făcut datoria față de ea, adică după ce mi-aș fi istovit posibilitățile mele creatoare. (...) A crede că, la 23 de ani, aș fi putut sacrifica istoria și cultura pentru « absolut » era încă o dovadă că nu înțelesesem India. Vocația mea era cultura, nu sfințenia. [Eliade, 1991, I : 213]

Același sens „soteriologic” îl atribuie Eliade și celui de-al doilea mare eșec al vieții sale : implicarea în politica legionară. Articolele prin care, începând cu 1937, Eliade susține fățiș legionarismul au dus inevitabil la o compromitere a poziției sale de intelectual, lipsit de afinități politice. Evenimentele din România anilor 1937-1944 (asasinatelor pro/antilegionare) l-au prins într-un carusel al morții ; „enigma morții colective” care l-a obsedat în perioada războiului își poate avea justificarea psihologică și în faptul că Eliade, conștientizând greșeala de tactică politică, trăia cu o reală spaimă că va fi din nou arestat sau asasinat. Eliade își gândește însă eșecurile într-o logică arhaică : acolo unde viața îi oferă o cădere, el simte că Dumnezeu îi pregătește o înălțare, în orice sfârșit el întrevede și un nou început, fiind din fire un optimist. De aceea exilul nu este pentru el un punct terminus, o înfrângere :

Nu vedeam în exil o rupere de cultura românească, ci numai o schimbare de perspectivă, mai exact o deplasare în *diaspora*. Mă gândeam la exil fără amărăciune și fără niciun gând de răzbunare. În câțiva ani, avusesem tot ce se putea avea în România, în afară de avere : glorie, notorietate, prestigiu ; fusesem și poate mai eram încă « șeful generației tinere ». [Eliade, 1991, II : 20]

Începeam să presimt că dimensiunile adânci ale existenței sunt inaccesibile eroziunii sau exaltării pe care o provoacă evenimentele. Simțeam că dacă izbutesc să mă situez într-o asemenea dimensiune, devin într-un anumit fel « invulnerabil ». Adică, orice mi s-ar întâmpla, voi continua să rămân eu însumi și, ca atare, voi fi liber să-mi împlinesc destinul. [Eliade, 1991, I : 225]

Tehnica autoficționalizării ocupă un loc major în *Memoriile* lui Eliade, scrise totuși în registre diferite, și datorită faptului că părțile componente ale acestui text au fost redactate la diferențe considerabile de ani. Volumul întâi (perioada 1907-1937) este scris în ordine cronologică; volumul al doilea (1937-1960), „în care autorul avea de explicat, pentru un cititor occidental, arestarea sa din 1938, ca legionar –, nu mai respectă cronologia, ci, prin tehnica proustiană a asociațiilor subiective, este foarte « artistic » compus, autorul sărind sau amestecând etapele. În felul acesta, valoarea literară a

acestui volum crește invers proporțional cu valoarea lui documentară. În el, autoficționalizarea există pentru a masca lacune biografice și explicative” [Petreu, 2007] În volumul acesta, ce surprinde pe fundal succesul științific al istoricului religiilor din etapa pariziană și americană, Eliade pare să se fi retras în spatele operei sale, devine o mască (*persona*) a propriului sine, camuflată într-o lume a misterului propriului eu.

În momentul în care România intră în război și este supusă unei presiuni geo-politice extreme, Nae Ionescu moare în urma unui atac de cord, iar singurul răspuns pe care Eliade îl dă acestui *sfârșit de partidă* este teoria „terorii istoriei”, o teorie care nu putea fi formulată decât în termenii unui intelectual responsabil, „lipsit de destin politic”. Prin moartea lui Nae Ionescu dispare figura emblematică a tinereții sale și odată cu ea, trecutul său politic scaldat în „marasmul existenței huliganice”. După o lungă perioadă de reculegere, Eliade reușește să plece ca atașat de presă pe lângă legația românească de la Londra, și apoi din Lisabona. Evoluția carierei sale politice nu se reflectă în prea multe pagini din *Memorii*, ceea ce contează în acest moment pentru el este salvarea destinului său de intelectual. După experiența traumatizantă a războiului, Eliade nu mai vede în istorie decât teroare, măcel, suferință, disoluție și uitarea lui Dumnezeu: „Războiul care se încheia în 1945 părea să îi dea dreptate întru totul, istoria însemna o imensă hecatombă. România însăși părea definitiv pierdută, definitiv devastată, în aceste condiții istoria nu mai putea oferi nimic, nicio « ieșire »” [Gheorghiu, 2014: 799] Moartea soției, înfrângerea Germaniei și implicit a României, întoarcerea armelor îl fac pe Eliade să conștientizeze că o etapă din viața sa lua sfârșit și o alta trebuia luată de la capăt: în conștiința sa își face astfel loc tema *ieșirii din labirint*. Sensul soteriologic în grila căruia și-a interpretat decadența l-a ajutat să supraviețuiască „terorii istoriei”: „Simțeam că epoca de « creație », în contextul culturii românești contemporane, era încheiată. Știam că mă aflu în pragul unei noi etape.” [Eliade, 1991, II : 71]. În aceste condiții, istoricul religiilor își regândește *locul său în lume* și încearcă, prin scrierile pe care le va publica până la sfârșitul vieții, să dea o nouă orientare identității sale artistice, proiectându-se în imaginea unui mediator cultural între Orient și Occident, dată fiind descendența sa românească :

Am vorbit despre România și Orient, dezvoltând una din temele mele favorite. Am insistat mai ales asupra funcției de intermediar – adevărată « punte de legătură » între Orient și Europa occidentală – pe care ar putea-o împlini cultura românească. Într-adevăr, această cultură realizase, de-a lungul secolelor, sinteza câtorva tradiții spirituale : a neoliticului și a vechiului Orient, a Traciei și a Bizanțului. La care se adăugau, alături de contribuțiile culturale de origine slavă și, recent, extrem-orientală, familiaritatea cu credințele, obiceiurile, instituțiile specifice Imperiului Otoman. [Eliade, 1991, II : 116]

Așadar, în această carte de *Memorii*, Eliade își (re)scrie „povestirea vieții” imitând demersul egografic al unor maeștri spirituali cu care tinde să se identifice: Goethe și Dante. De Goethe se simte legat mai ales prin prisma pasiunilor comune pentru fiziologia plantelor, pentru entomologie, alchimie și mistică. Modelul *Memoriilor* sale îl reprezintă volumul *Adevăr și poezie*, în care Goethe își romantează propria viață. Așa cum Goethe scrie că, „pentru a fi revelatoare, narațiunea care recuperează trecutul trebuie să reconstituie faptele ce simbolizează ceva, nu amănuntele exacte și nesemnificative” [Simion, 2008, I: 29], tot așa procedează și Eliade, împietrind, precum femeia lui Lot, acele episoade din trecutul său pe care nu le consideră reprezentative pentru devenirea sa ulterioară: „Ducându-mă la Locarno să-mi încasez bursa Bollingen mi-am uitat pașaportul (le titre de voyage) la bancă. Era pentru prima dată când mi se întâmpla un asemenea accident care, pentru un apatrid ca mine, ar fi putut avea consecințe serioase. Mă întrebam cum ar fi interpretat un psiholog această uitare (pierdere) a « identității ». Poate presentimentul că am lăsat în urmă o « identitate », că aş vrea să scap de un trecut în care nu mă mai recunoșteam.” [Eliade, 1991, II: 146] Dincolo de această interpretare psihanalitică pe care Eliade singur o dă acestui incident existențial, „poate fi și reflexul unui început de despărțire de un trecut nu numai vinovat, dar și devenit constrângător și incomod. Și mai poate fi și paralogismul unui om care, după ce trece prin proba morții inițiatice, în care își leapădă o parte din trecut, în noua sa viață nu se mai simte dator să își recunoască partea abandonată. Dimpotrivă, o neagă pentru că o uitat-o în mod ritualic” [Petreu, 2007]

Trebuie să fim de acord cu punctul de vedere al lui Georges Gusdorf care consideră că „autobiografia nu reprezintă adevărul omului, ci utopia lui, amintirea profetică a unei identități care se inventează pe măsură ce ea se rememorează” [Gusdorf, apud Simion, 2008, I: 46]. În felul acesta putem justifica agreabil obscuritățile scriiturii și elipsele memoriei. Pentru a face eșecurile și exilul suportabil, el le interpretează ca pe o probă a labirintului, decupând în ele „marcajul identitar al unei experiențe inițiatice, al călătoriei simbolice către Sine” [Ifrim, 2012: 23]. Dintre scriitorii exilați, Eliade și-l ia ca model pe Dante (Dante la Ravenna), și adoptă comportamentul lui pentru a ieși victorios din încercările labirintului- scrie o operă capitală. [9]

În această carte de memorii, Orfeu autobiograf își asumă rolul de-a înțelege totalitatea lumii. Menadele, în ipostaza de critici literari, îi sfâșie corpul biografului, dar destinul său este acela de-a deveni, precum lira lui Orfeu, una din constelațiile literaturii române. În contextul politic de astăzi, ideile lui, deși contestate, își afirmă valabilitatea: „Asia s-a trezit, Asia a intrat în istorie și spiritualitatea ei se confruntă deja cu spiritualitatea occidentală (...) Occidentul nu mai este centrul spiritual al lumii și dominația lui intelectuală este în pericol.” [Simion, 2011: 381] Citind aceste pagini de confesiuni, „lectorul empiric” găsește un amplu fragment dintr-un virtual roman cu punct de plecare într-o ficțiune autobiografică. În această carte, Eliade este în situația omului care își face bilanțul, întrucât „are sentimentul că dispariția lui nu este îndepărtată, dar totuși mai are energia și timpul să-și scrie viața” [Simion, 2008, I: 57] El își construiește o identitate labirintică prin „teme și toposuri redundante, regăsite în toate textele de ficțiune” [Milea, 2013: 182], mozaicând în țesătura personalității sale ieșirea din timp, sacrul camuflat în profan, lecțiile Indiei, geografia sacră a Bucureștiului interbelic, paradisul copilăriei și „teroarea istoriei”. Rememorându-și propriul demers existențial, Eliade își pune viața „într-o ramă ficțională în care cronologia evenimentelor este, adesea, înlocuită cu una afectivă” [Pârjol, 2014: 24]. *Memoriile* sale se compun din câteva elemente prin prisma cărora autobiograful își judecă propria viață: mărturisirea și justificarea greșelilor de tinerețe, influența contemporanilor asupra formării personalității sale, preceptele filosofice prin prisma cărora

își gândește viața și opera și, mai ales, rolul femeilor din viața sa în ceea ce el numește „încercările inițiatice” ale destinului.

Note

[1] „ Cette transformation de l'auteur en narrateur est une sorte de fictionnalisation, une fictionnalisation de soi restreinte”. [Colonna, 1989 : 337]

[2] A se vedea în acest sens opinia lui Benvenuto Cellini: „Toți oamenii, de oricare ar fi ei, care în viața lor au făcut lucruri de merit ori au săvârșit ceva care să aducă a merit, ar trebui, rămânând sinceri și cinstiți, să ia pana în mână și să-și descrie viața; dar socotesc că un asemenea lucru atât de frumos ar trebui să-l înceapă abia după vârsta de 40 de ani.” [Cellini, apud Pîrjol, 2014: 19]

[3] Dezvoltând conceptul de invariantă antropologică, Adrian Marino propune următoarea definiție : „Invariantă de tip antropologic recuperează și articulează datele « primitive », primordiale, persistente, întâlnite în cel mai profund dintre straturile ancestrale, comune întregii omeniri – cele mai « arheologice » din toate culturile. Lumea arhetipurilor și a prototipurilor originare, miturilor, legendelor, simbolurilor și a acelor topoi « sacri », a căror importanță universală este neîndoielnică” (Adrian Marino, apud Dan Pîrvan-Jenaru, 2007).

[4] „C'est donc d'abord ces « seuils » paratextuels qu'il faut partir en quête de ce discours amoureux (en général) plus ou moins distancié, chaleureux, compassé, intimidé, rival, tout en faisant la part de l'exercice rhétorique qui en fige bien souvent l'expression.” [Boyer- Weinmann, 2004: 300]

[5] În termenii lui Georges Gusdorf, autobiografia este „istoria vieții cuiva, scrisă de însăși persoana în cauză. Formă de povestire retrospectivă, în cuprinsul căreia autorul urmărește să reconstituie devenirile sale.” [Gusdorf, apud Glodeanu, 2012: 11]

[6] În opinia lui Glodeanu, memoriile, ca specie literară, „nu vizează persoana autorului, ci evenimentele exterioare la care acesta a participat ca actor sau a asistat în calitate de martor” [Glodeanu, 2012: 12]; „memoriile se axează pe un segment de viață mai îngust, dar acordă un spațiu mai generos cadrului social-istoric.” [Pârjol, 2014: 23]

[7] C. Rădulescu-Motru, unul dintre profesorii lui Eliade, în lucrarea *Românismul, catehismul unei noi spiritualități*, face elogiul „românismului” și își declară speranța într-un viitor stat totalitar românesc, pe baze țărănești. El disociază *românismul* de *ortodoxism*, respinge xenofobia și antisemitismul, dar face elogiul Mișcării Legionare, fără să o numească explicit, întrucât vedea în ea o formă de politică totalitaristă prin care România ar fi putut fi sincronă cu spiritul veacului.

[8] Cele două voci sau logici distincte din opera lui Eliade ar putea fi de altfel numite, după conceptele blagiene, vocea enstatică și vocea ecstatică. Eliade însuși a fost perfect conștient de existența lor, și anume atunci când l-a creat pe Ștefan Viziru, personajul

principal din *Noaptea de Sânziene*. El a observat că acesta pendulează între „fantastic” și „normal” [Petreu, 2007]

[9] Această *operă capitală* reprezintă, de fapt, întreaga sa creație: „pentru a putea judeca ceea ce am scris, cărțile mele trebuie judecate în totalitatea lor. Dacă ele au vreo valoare, vreo semnificație, atunci acestea apar numai în totalitatea operei. (...) numai ansamblul scrierilor mele poate dezvălui semnificația muncii mele, (...) sensul vieții mele și tot ce am făcut nu va fi deslușit decât pornind de la ansamblu.” [Eliade, 1990: 158]

Referințe bibliografice

Corpus

Eliade, Mircea, *Memorii*, I, II, Ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, Humanitas, București, 1991

Eliade, Mircea, *Încercarea labirintului*, Traducere și note de Doina Cornea, Dacia, Cluj-Napoca, 1990

Studii critice

Boyer-Veinmann, Martine, « La biographie d'écrivain: enjeux, projets, contrats.

Cartographie exploratoire d'un geste critique », în *Poétique*, no. 139, 2004, pp.299-314

Colonna, Vincent, *L'autofiction. Essai sur la fictionalisation de soi en littérature*, Linguistics, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, disponibilă la adresa:

<https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00006609/document> [data accesării 3 iulie 2015]

Crihană, Alina, „Memoriile unui romancier „de familie bună” sau despre o nouă (?) etică a esteticului: Virgil Tănase – *Leapșa pe murite*”, în *Caiete critice*, nr.12 (302), 2012, pp. 14-21

Gheorghiu, Mihai, *Reversul istoriei. Eseu despre opera lui Mircea Eliade*, Eikon, Cluj-Napoca, 2014

Glodeanu, Gheorghe, *Narcis și oglinda fermecată*, TipoMoldova, Iași, 2012

Ifrim, Nicoleta, „Memorie și istorie în narațiunea identitară: *Leapșa pe murite*–Virgil Tănase, o carte-destin”, în *Caiete critice*, nr.12 (302), 2012, pp. 22-28

Milea, Doinița, „Jocurile memoriei în construirea ficțiunilor identității: G. Garcia Marquez, *A trăi pentru a-ți povesti viața/ Vivir para contarla*” în *Communication interculturelle et littérature*, nr.2 / 2012, Institutul European, Iași, 2013

Petreu, Marta, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Polirom, Iași, 2011

Petreu, Marta, „Eliade par lui-même”, în *Apostrof*, nr.4 (203), 2007, disponibil la adresa <http://www.revista-apostrof.ro/articole.php?id=253> (accesat în 5 iulie 2015)

- Pîrjol, Florina, *Carte de identități*, Cartea Românească, București, 2014
- Pîrvan-Jenaru, Dan, „Fantasmele textului literar”, în *Observator cultural*, nr. 357, 2007
- Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, I, II, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008
- Simion, Eugen, *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*, Univers Enciclopedic Gold, București, 2011